Euroopan parlamentti
2019-2024

Vetoomusvaliokunta

2023/2120(INI)

11.9.2023

MIETINTÖLUONNOS

Euroopan oikeusasiamiehen vuosikertomuksesta 2022
(2023/2120(INI))

Vetoomusvaliokunta

Esittelijä: Peter Jahr

SISÄLTÖ

Sivu

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS 3

PERUSTELUT 8

EUROOPAN PARLAMENTIN PÄÄTÖSLAUSELMAESITYS

Euroopan oikeusasiamiehen vuosikertomuksesta 2022
(2023/2120(INI))

Euroopan parlamentti, joka

– ottaa huomioon Euroopan oikeusasiamiehen vuosikertomuksen 2022,

– ottaa huomioon Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 10 artiklan 3 kohdan,

– ottaa huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 15 artiklan, 24 artiklan 3 kohdan, 228 artiklan ja 298 artiklan 1 kohdan,

– ottaa huomioon Euroopan unionin perusoikeuskirjan 11, 41, 42 ja 43 artiklan,

– ottaa huomioon YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (vammaisyleissopimus),

– ottaa huomioon Euroopan oikeusasiamiehen tehtävien hoitamista koskevasta ohjesäännöstä ja hänen tehtäviensä hoitamista koskevista yleisistä ehdoista (Euroopan oikeusasiamiehen ohjesääntö) ja päätöksen 94/262/EHTY, EY, Euratom kumoamisesta 24. kesäkuuta 2021 annetun Euroopan parlamentin asetuksen (EU, Euratom) 2021/1163[1],

– ottaa huomioon 6. syyskuuta 2001 hyväksymänsä Euroopan hyvän hallintotavan säännöstön,

– ottaa huomioon 15. maaliskuuta 2006 tehdyn Euroopan parlamentin ja Euroopan oikeusasiamiehen yhteistyötä koskevan puitesopimuksen, joka tuli voimaan 1. huhtikuuta 2006,

– ottaa huomioon aiemmat päätöslauselmansa Euroopan oikeusasiamiehen toiminnasta,

– ottaa huomioon työjärjestyksen 54 artiklan ja 142 artiklan 2 kohdan,

– ottaa huomioon vetoomusvaliokunnan mietinnön (A9-0000/2023),

A. ottaa huomioon, että oikeusasiamiehen vuosikertomus 2022 luovutettiin virallisesti Euroopan parlamentin puhemiehelle 28. huhtikuuta 2023 ja että oikeusasiamies Emily O’Reilly esitteli kertomuksen vetoomusvaliokunnalle Brysselissä 27. kesäkuuta 2023;

B. ottaa huomioon, että SEUT-sopimuksen 20, 24 ja 228 artiklalla Euroopan oikeusasiamiehelle annetaan valtuudet ottaa vastaan kanteluja unionin toimielinten, elinten ja laitosten toiminnassa ilmenneistä epäkohdista, lukuun ottamatta Euroopan unionin tuomioistuimen toimintaa lainkäyttöelimenä;

[1] EUVL L 253, 16.7.2021, s. 1.

C. ottaa huomioon, että SEUT 15 artiklan mukaan ”unionin toimielimet, elimet ja laitokset toimivat mahdollisimman avoimesti edistääkseen hyvää hallintotapaa ja varmistaakseen kansalaisyhteiskunnan osallistumisen” ja ”kaikilla unionin kansalaisilla sekä kaikilla luonnollisilla henkilöillä, jotka asuvat jossain jäsenvaltiossa, tai kaikilla oikeushenkilöillä, joilla on sääntömääräinen kotipaikka jossain jäsenvaltiossa, on oikeus tutustua unionin toimielinten, elinten ja laitosten asiakirjoihin”; ottaa huomioon, että kansalaisten oikeuksien ja perusvapauksien suojelemisen kannalta on olennaisen tärkeää varmistaa, että EU:n kansalaiset saavat korkeatasoisia palveluja ja että EU:n hallinto ottaa huomioon heidän tarpeensa ja huolenaiheensa;

D. ottaa huomioon, että Euroopan unionin perusoikeuskirjan 43 artiklan mukaan ”jokaisella unionin kansalaisella sekä jokaisella luonnollisella henkilöllä ja oikeushenkilöllä, jonka asuinpaikka tai sääntömääräinen kotipaikka on jäsenvaltiossa, on oikeus tehdä Euroopan oikeusasiamiehelle kantelu, joka koskee unionin toimielinten, elinten tai laitosten toiminnassa ilmenneitä epäkohtia, lukuun ottamatta Euroopan unionin tuomioistuimen toimintaa lainkäyttöelimenä”;

E. toteaa, että vuonna 2022 oikeusasiamies käynnisti 348 tutkimusta, joista 344 käynnistettiin kantelun perusteella ja neljä oli oma-aloitteisia, ja saattoi päätökseen 330 tutkimusta (325 kantelun perusteella ja viisi oma-aloitteista);

F. toteaa, että vuonna 2022 suurin osa tutkimuksista kohdistui komissioon (197 tutkimusta eli 57,1 prosenttia) ja seuraavaksi Euroopan unionin henkilöstövalintatoimistoon (22 tutkimusta eli 6,3 prosenttia), parlamenttiin (19 tutkimusta eli 5,5 prosenttia) ja Euroopan ulkosuhdehallintoon (16 tutkimusta eli 4,6 prosenttia); toteaa, että loput tutkimukset jakautuivat seuraavasti: Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) (14 tutkimusta eli 4,3 prosenttia), Euroopan unionin lentoturvallisuusvirasto (7 tutkimusta eli 2 prosenttia), muut EU:n toimielimet tai elimet (46 tutkimusta eli 13,5 prosenttia) ja muut EU:n virastot (23 tutkimusta eli 6,7 prosenttia);

G. toteaa, että vuonna 2022 suurin osa oikeusasiamiehen tutkimuksista koski komissiota, jonka hallinnolliseen työhön kohdistuu paljon julkista huomiota, koska se on EU:n toimeenpaneva elin;

H. toteaa, että 37 prosentissa oikeusasiamiehen vuonna 2022 päättämistä tutkimuksista ei havaittu hallinnollista epäkohtaa, 46,1 prosentissa toimielin sopi asian, 12,7 prosentissa lisätutkimukset eivät olleet perusteltuja ja 4,5 prosentissa havaittiin hallinnollinen epäkohta;

I. toteaa, että oikeusasiamiehen vuonna 2022 päättämien tutkimusten kolme yleisintä aihetta olivat avoimuus ja vastuuvelvollisuus (esimerkiksi tietojen ja asiakirjojen saatavuus) (32 prosenttia), palvelukulttuuri (20 prosenttia) ja perusoikeuksien kunnioittaminen (15 prosenttia); toteaa, että muita aiheita olivat harkintavallan asianmukainen käyttö (myös rikkomusmenettelyissä), palvelukseenotto, henkilöstöasioiden hyvä hallinnointi, prosessuaalisten oikeuksien kunnioittaminen, rikkomusmenettelyjen asianmukainen hallinnointi, moitteeton varainhoito, etiikka ja yleisön osallistuminen EU:n päätöksentekoon;

J. toteaa, että oikeusasiamies teki vuonna 2022 myös laajempia EU:n toimielinten systeemisiä ongelmia koskevia strategisia tutkimuksia ja aloitteita, joiden aiheina olivat

eettiset kysymykset, pyöröovi-ilmiö, vastuuvelvollisuus päätöksenteossa, asiakirjojen saaminen tutustuttavaksi ja perusoikeudet;

K. toteaa, että oikeusasiamiehen toimisto lisäsi vuonna 2022 yleistä tietoisuutta oikeusasiamiehen roolista EU:n hallinnon vastuuvelvollisuutta ja avoimuutta koskevien tiukkojen vaatimusten ylläpitämisessä;

1. hyväksyy Euroopan oikeusasiamiehen antaman vuosikertomuksen 2022;

2. onnittelee Emily O'Reillyä hyvästä työstä ja jatkuvista ponnisteluista hallinnollisten käytäntöjen parantamiseksi ja EU:n toimielinten, elinten ja laitosten vastuuvelvollisuuden lisäämiseksi sekä sen varmistamiseksi, että EU:n asiakirjat ovat EU:n kansalaisten tutustuttavissa;

3. arvostaa Euroopan oikeusasiamiehen jatkuvaa rakentavaa yhteistyötä Euroopan parlamentin ja muiden EU:n toimielinten kanssa;

4. antaa tunnustusta sille, että oikeusasiamies käynnisti oma-aloitteisen tutkimuksen arvioidakseen, miten komissio varmistaa avoimuuden sen ja tupakkateollisuuden edunvalvojien välisessä vuorovaikutuksessa;

5. tukee oikeusasiamiehen tutkimuksen tuloksia siitä, miten komissio varmistaa, että Euroopan puolustusrahaston hanke-ehdotusten arviointiin osallistuvilla ulkopuolisilla asiantuntijoilla ei ole eturistiriitoja; korostaa, että nimettyjen asiantuntijoiden eturistiriitojen perusteellinen arviointi on tärkeää;

6. suhtautuu myönteisesti komission ehdotukseen muuttaa varainhoitoasetusta oikeusasiamiehen BlackRock-tapausta koskevan tutkimuksen tulosten seurauksena, ja toteaa, että muutoksen myötä asetukseen sisältyisi mahdollisuus hylätä tarjoajat, jos niillä on eturistiriita; panee merkille oikeusasiamiehen komissiolle esittämän ehdotuksen saattaa ajan tasalle toimintapolitiikkaan liittyvien sopimusten julkisia hankintamenettelyjä koskevat ohjeensa, jotta voitaisiin paremmin ehkäistä eturistiriitoja;

7. korostaa, että pyöröovi-ilmiötä koskevan oikeusasiamiehen tutkimuksen seurauksena komissio parantaa asian käsittelyä ja pyytää entisiltä henkilöstön jäseniltä tietoja siitä, miten ne noudattavat asiaankuuluvia rajoituksia; suhtautuu myönteisesti siihen, että komissio julkaisee nopeammin vuosikatsauksensa ylemmistä toimihenkilöistä, jotka pyytävät lupaa siirtyä uuteen työpaikkaan, sekä myös arvioi näitä pyyntöjä nopeammin; suhtautuu myönteisesti siihen, että palkattomalla vapaalla olevia työntekijöitä on kielletty ottamasta vastaan työtä aloilla, joilla on riski eturistiriidasta;

8. suhtautuu myönteisesti oikeusasiamiehen käynnistämään oma-aloitteiseen tutkimukseen Euroopan keskuspankin (EKP) tavasta hallinnoida pyöröovi-ilmiötä ja tukee oikeusasiamiehen EKP:lle esittämää kehotusta soveltaa tiukempia sääntöjä henkilöstön siirtymisiin yksityiselle sektorille; kannattaa suositusta siitä, että EKP:n henkilöstöön tulisi soveltaa tiukempia karenssiaikaa koskevia vaatimuksia ja että olisi pidennettävä ajanjaksoa, jona EKP:n henkilöstön entiset jäsenet eivät saa lobata entisiä työtovereita;

9. korostaa, että kansalaisten osallistuminen EU:n päätöksentekoon on tärkeää päätöksenteon oikeutukselle; arvostaa oikeusasiamiehen sitoutumista EU:n päätöksenteon vastuuvelvollisuuden edistämiseen erityisesti ympäristöön liittyvissä päätöksissä; suhtautuu myönteisesti oikeusasiamiehen aikomukseen tehostaa Euroopan investointipankin (EIP) toimien valvontaa, erityisesti ympäristöön ja EIP:n talouteen liittyvien hankkeiden tietojen oikea-aikaisen julkaisemisen osalta, jotta yleisöllä olisi riittävästi aikaa esittää huolenaiheita;

10. suhtautuu myönteisesti Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön yhteistyössä Euroopan oikeusasiamiehen toimiston kanssa julkaisemaan toimintapoliittiseen asiakirjaan ”Towards good practice principles for government transparency in the use of recovery funds”, jossa ohjeistetaan hallituksia covid-19-elpymisvarojen käytön avoimuuden ja vastuuvelvollisuuden varmistamisessa;

11. kannattaa oikeusasiamiehen komissiolle esittämää kehotusta julkaista ennakoivasti lisätietoja jäsenvaltioiden yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteiden saavuttamista koskevien strategisten suunnitelmien hyväksymisestä; pyytää komission maatalouden ja maaseudun kehittämisen pääosastoa noudattamaan oikeusasiamiehen suosituksia ja pyrkimään sekä maanviljelijöiden että kansalaisyhteiskunnan etujen parempaan huomioon ottamiseen pääosaston kokouksissa ja keskusteluissa edunvalvojien kanssa;

12. toteaa, että kaikkien toimielinten on tärkeää käsitellä asiakirjoihin tutustumista koskevat pyynnöt ripeästi, jotta tietojen merkitys ei ehdi vähentyä; suhtautuu myönteisesti komission osoittamiin lisäresursseihin, joilla tehostetaan asiakirjoihin tutustumista koskevien pyyntöjen käsittelyä;

13. panee merkille oikeusasiamiehen EU:n hallinnolle antamat käytännön suositukset työhön liittyvien teksti- ja pikaviestien säilyttämisestä ja korostaa, että EU:n toimielinten on tärkeää noudattaa näitä suosituksia, jotta EU:n hallinnon käytännöt saadaan nykyaikaisten viestintätapojen mukaisiksi; suhtautuu myönteisesti komission vastaukseen, jonka mukaan se antaa lisäohjeita nykyaikaisista viestintävälineistä, kuten tekstiviesteistä;

14. korostaa, että oikeusasiamiehen tutkimukset ihmisoikeuksien noudattamisesta EU:n hallinnossa ovat tärkeitä; tukee oikeusasiamiehen komissiolle esittämää kehotusta perustaa uusi ja erillinen kanteluiden käsittelyportaali väitettyjä ihmisoikeusloukkauksia varten ja asettaa portaali EU:n kauppasopimusten piiriin kuuluvissa maissa toimivien kansalaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien käyttöön ihmisoikeuksiin liittyvien kantelujen tekemiseksi;

15. huomauttaa, että oikeusasiamies teki strategisen tutkimuksen siitä, miten Frontex noudattaa laajennettuun toimeksiantoonsa perustuvia asetuksen (EU) 2019/1896[2] mukaisia perusoikeusvelvoitteitaan;

[2] Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2019/1896, annettu 13. marraskuuta 2019, eurooppalaisesta raja- ja merivartiostosta sekä asetusten (EU) N:o 1052/2013 ja (EU) 2016/1624 kumoamisesta. EUVL L 295, 14.11.2019, s. 1.

16. suhtautuu myönteisesti siihen, että EU:n virastojen verkosto sopi ohjeista monikielisille toimintalinjoille oikeusasiamiehen EU:n virallisten kielten käyttöä viestinnässä yleisön kanssa koskevien käytännön suositusten pohjalta;

17. panee merkille, että vuonna 2022 Euroopan oikeusasiamiehen ohjesääntöä ajantasaistettiin täytäntöönpanosäännöksillä, joissa kuvataan yksityiskohtaisesti oikeusasiamiehen toimiston työskentelymenettelyt;

18. suhtautuu myönteisesti oikeusasiamiehen sitoumukseen seurata YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanoa EU:n hallinnossa; arvostaa oikeusasiamiehen työtä osana YK:n vammaisyleissopimuksen mukaista EU:n rakennetta;

19. korostaa oikeusasiamiehen oma-aloitteisen tutkimuksen tuloksia siitä, miten komissio valvoo Euroopan rakenne- ja investointirahastoista (ERI) osoitettujen varojen käyttöä varmistaakseen, että niillä parannetaan vammaisten henkilöiden osallisuutta ja oikeutta itsenäiseen elämään; suhtautuu myönteisesti ehdotukseen selkeämmistä ohjeista, jotka koskevat tarvetta edistää laitoshoidosta luopumista ERI-rahastojen käytön yhteydessä;

20. kannustaa oikeusasiamiestä jatkamaan kokemusten ja parhaiden käytäntöjen vaihtoa kansallisten oikeusasiamiesten kanssa Euroopan oikeusasiamiesten verkoston (ENO) kautta; arvostaa sitä, että ENO:n vuoden 2022 vuosikokouksessa keskityttiin parhaisiin käytäntöihin pakolaisten auttamisessa ja käsiteltiin julkisten palvelujen digitalisoinnin vaikutusta kansalaisten oikeuksiin; suosittelee Ukrainan ja Moldovan oikeusasiamiehen toimistojen liittämistä ENO:hon;

21. kannustaa oikeusasiamiestä ja Euroopan parlamentin vetoomusvaliokuntaa käymään hedelmällistä vuoropuhelua; korostaa, että näiden kahden elimen välinen tiivis yhteistyö auttaa lisäämään EU:n toimielinten demokraattista vastuuvelvollisuutta;

22. kehottaa puhemiestä välittämään tämän päätöslauselman ja vetoomusvaliokunnan mietinnön neuvostolle, komissiolle, Euroopan oikeusasiamiehelle, jäsenvaltioiden hallituksille ja parlamenteille ja niiden oikeusasiamiehille tai vastaaville toimivaltaisille elimille.

PERUSTELUT

Euroopan oikeusasiamiehen vuosikertomus 2022 luovutettiin virallisesti Euroopan parlamentin puhemiehelle Roberta Metsolalle 28. huhtikuuta 2023 ja oikeusasiamies Emily O'Reilly esitteli kertomuksen vetoomusvaliokunnalle Brysselissä 27. kesäkuuta 2023.

Oikeusasiamiehen tehtävät on kirjattu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 24 ja 228 artiklaan. Oikeus kannella Euroopan oikeusasiamiehelle on vahvistettu SEUT-sopimuksen 24 artiklassa sekä EU:n perusoikeuskirjan 43 artiklassa. SEUT:n 228 artiklan mukaan Euroopan parlamentti valitsee oikeusasiamiehen, jolla on valtuudet ottaa vastaan unionin kansalaisilta sekä niiltä luonnollisilta henkilöiltä tai oikeushenkilöiltä, joiden asuinpaikka tai sääntömääräinen kotipaikka on jossakin jäsenvaltiossa, kanteluja unionin toimielinten, elinten ja laitosten toiminnassa ilmenneistä epäkohdista, lukuun ottamatta Euroopan unionin tuomioistuimen toimintaa lainkäyttöelimenä.

Täydentävä ja erityisesti oikeusasiamiehen rooliin liittyvä kulmakivi on EU:n perusoikeuskirjan 41 artiklan 1 kohta, jossa korostetaan, että ”jokaisella on oikeus siihen, että unionin toimielimet, elimet ja laitokset käsittelevät hänen asiansa puolueettomasti, oikeudenmukaisesti ja kohtuullisessa ajassa”.

Euroopan oikeusasiamies auttaa ihmisiä, yrityksiä ja organisaatioita, joilla on ongelmia EU:n hallinnon kanssa. Se tehdään käsittelemällä oikeusasiamiehelle lähetettyjä kanteluja sekä pyrkimällä edistämään hyviä hallintokäytäntöjä tunnistamalla ennakoivasti järjestelmään liittyviä ongelmia, jotka koskevat EU:n toimielimiä laajemmin. Oikeusasiamies ei aina pysty tutkimaan kaikkia saamiaan kanteluita, mutta toimisto pyrkii kuitenkin auttamaan kaikkia apua hakevia esimerkiksi antamalla neuvontaa muista oikeussuojamahdollisuuksista.

Vuonna 2022 oikeusasiamieheltä haki apua yhteensä 16 569 henkilöä, joista 13 313 sai neuvoja oikeusasiamiehen verkkosivuston interaktiivisesta oppaasta, 1 038 tiedusteluun vastauksen antoi oikeusasiamiehen toimisto ja 2 238 pyyntöä käsiteltiin oikeusasiamiehelle esitettyinä kanteluina.

Kaikkiaan 2 238:sta oikeusasiamiehen vuonna 2022 käsittelemästä kantelusta 755 kuului oikeusasiamiehen toimivaltaan ja 1 483 jäi sen ulkopuolelle.

Vuonna 2022 Euroopan oikeusasiamies käsitteli 1 483 kantelua asioista, jotka eivät kuuluneet hänen toimivaltaansa. Useimmiten ne olivat asioita, jotka eivät koskeneet EU:n hallinnon työtä. Yli 40 prosenttia tällaisista kanteluista tuli Espanjasta, Puolasta ja Saksasta, ja Espanjan osuus oli puolet tästä määrästä. Nämä oikeusasiamiehen toimivaltaan kuulumattomat kantelut liittyivät pääasiassa ongelmiin, joita ihmiset olivat kohdanneet asioidessaan kansallisten, alueellisten tai paikallisten julkisten elinten, hallintojen ja julkishallinnon elinten sekä kansallisten tai kansainvälisten tuomioistuinten (kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen) kanssa. Kansalaiset tekivät myös suuren määrän kanteluja yksityisistä tahoista, kuten pankeista, verkkoyrityksistä ja -alustoista sekä lentoyhtiöistä. Oikeusasiamies sai myös paljon toimeksiantoonsa kuulumattomia kanteluja, jotka liittyivät Venäjän hyökkäyksestä seuranneeseen Ukrainan humanitaariseen kriisiin. Oikeusasiamies sai edelleen suuren määrän toimeksiantoonsa kuulumattomia covid-19-pandemiaan liittyviä kanteluja. Ne koskivat pääasiassa toimenpiteitä, joita kansalliset viranomaiset olivat ottaneet käyttöön pandemian

torjumiseksi, ja oikeutta liikkua vapaasti EU:ssa. Muut toimeksiantoon kuulumattomat kantelut koskivat EU:n toimielimiä mutta liittyivät poliittiseen tai lainsäädännölliseen työhön.

Oikeusasiamies neuvoi kantelijoille, mitkä muut elimet voisivat auttaa, ja selvensi oikeusasiamiehen toimivaltaa. Oikeusasiamies siirsi kanteluita myös Euroopan oikeusasiamiesten verkoston (ENO) sopiville jäsenille, jos kantelija tähän suostui. Tapauksissa, joissa kantelijat olivat tyytymättömiä johonkin EU-säädökseen, oikeusasiamies neuvoi tavallisesti heitä kääntymään Euroopan parlamentin vetoomusvaliokunnan puoleen. Kantelijoita, jotka toivat esiin muita, esimerkiksi EU:n lainsäädännön täytäntöönpanoon liittyviä, ongelmia, ohjattiin kääntymään Euroopan komission, kansallisten tai alueellisten oikeusasiamiesten tai EU:n verkostojen, kuten Europe Direct -palvelun, Solvit-verkoston ja Euroopan kuluttajakeskusten puoleen.

Vuonna 2022 oikeusasiamies käynnisti 348 tutkimusta, joista 344 käynnistettiin kantelun perusteella ja neljä oli oma-aloitteisia, ja päätti 330 tutkimusta (325 kantelun perusteella aloitettuja ja viisi oma-aloitteisia).

Useimmat tutkimuksista kohdistuivat komissioon (197 tutkimusta eli 57,1 prosenttia) ja seuraavaksi eniten Euroopan unionin henkilöstövalintatoimistoon (EPSO) (22 tutkimusta eli 6,3 prosenttia), parlamenttiin (19 tutkimusta eli 5,5 prosenttia) ja Euroopan ulkosuhdehallintoon (EUH) (16 tutkimusta eli 4,6 prosenttia). Loput jakautuivat seuraavasti: Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) (14 tutkimusta eli 4,3 prosenttia), Euroopan unionin lentoturvallisuusvirasto (7 tutkimusta eli 2 prosenttia), muut EU:n toimielimet (46 tutkimusta eli 13,5 prosenttia).

Euroopan oikeusasiamiehen vuonna 2022 päättämistä tutkimuksista toimielin sopi asian 152 tapauksessa (46,1 prosenttia), hallinnollista epäkohtaa ei havaittu 122 tapauksessa (37,0 prosenttia) ja vain 15 tapauksessa (4,5 prosenttia) oikeusasiamies havaitsi hallinnollisen epäkohdan, ja toimielin hyväksyi suosituksen.

Euroopan oikeusasiamiehen päättämien tutkimusten pituus oli keskimäärin alle kuusi kuukautta. Tarkemmin ilmaistuna 157 tapauksen (48 prosenttia) käsittely päätettiin kolmen kuukauden kuluessa, 126 tapauksen (38 prosenttia) käsittely päätettiin 3–12 kuukauden kuluessa, 36 tapauksen (11 prosenttia) käsittely päätettiin 12–18 kuukauden kuluessa ja vain 11 tapauksen (3 prosenttia) käsittely kesti yli 18 kuukautta.

EU:n toimielinten yhteistyö oikeusasiamiehen kanssa vuonna 2022 oli tyydyttävää 79 prosentissa tapauksista. EU:n toimielimet suhtautuivat myönteisesti 26:een niistä 33 ehdotuksesta, joita oikeusasiamies teki korjatakseen tai parantaakseen niiden hallinnollisia käytäntöjä.

Oikeusasiamiehen vuonna 2022 päättämien tutkimusten kolme yleisintä aihetta olivat avoimuus ja vastuuvelvollisuus (esimerkiksi tietojen ja asiakirjojen saatavuus) (32 prosenttia), palvelukulttuuri (20 prosenttia) ja perusoikeuksien kunnioittaminen (15 prosenttia). Muita aiheita olivat harkintavallan asianmukainen käyttö (myös rikkomusmenettelyissä), palvelukseenotto, henkilöstöasioiden hyvä hallinnointi, prosessuaalisten oikeuksien kunnioittaminen, rikkomusmenettelyjen asianmukainen hallinnointi, moitteeton varainhoito, eettiset kysymykset, yleisön osallistuminen EU:n päätöksentekoon, avustukset ja hankintasopimukset.

Kanteluihin liittyvän keskeisen työn lisäksi oikeusasiamies tekee myös laajempia strategisia tutkimuksia ja aloitteita EU:n toimielinten kanssa systeemisistä kysymyksistä. Oikeusasiamiehen ”Kohti vuotta 2024” -strategian mukaisesti oikeusasiamiehen strateginen työ lisääntyi vuonna 2022, ja eri aiheista käynnistettiin enemmän tutkimuksia ja aloitteita. Oikeusasiamiehen toimisto käynnisti vuonna 2022 strategisessa työssään uusia strategisia tutkimuksia eri aiheista:

- **Eettiset kysymykset**

Korkeiden eettisten normien ylläpitäminen EU:n hallinnossa on keskeinen osa oikeusasiamiehen työtä. Tämä kattaa pyöröovi-ilmiötä, eturistiriitoja ja lobbaajien tapaamisia koskevien sääntöjen täytäntöönpanon seurannan.

Oikeusasiamies pyysi komissiolta tietoa siitä, miten se varmistaa avoimuuden ja etujen tasapuolisen edustuksen yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) osalta. Oikeusasiamies esitti tähän asiaan liittyen useita huomautuksia ja pyysi keskustelemaan lisää YMP:stä maatalousalan edustajien lisäksi myös kansalaisten ja muiden sidosryhmien kanssa. Oikeusasiamies kannusti komissiota myös julkaisemaan ennakoivasti lisätietoja jäsenvaltioiden strategisten suunnitelmien hyväksymisestä. Niissä esitetään yksityiskohtaisesti, miten YMP:n tavoitteet saavutetaan.

Oikeusasiamies käynnisti oma-aloitteisen tutkimuksen arvioidakseen, miten komissio varmistaa avoimuuden sen ja tupakkateollisuuden edunvalvojien välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimus on jatkoa alalla aiemmin tehdyille tutkimuksille. Yksi niistä oli vuonna 2016 tehty tutkimus, jossa todettiin, ettei komissio ollut täyttänyt tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön puitesopimuksen mukaisia velvoitteitaan.

Oikeusasiamiehen tehtävänä on myös ennakoida yleisen edun kannalta tärkeitä kysymyksiä ja pyytää ennakoivasti tietoja EU:n hallinnolta. Tämän vuoksi oikeusasiamies pyysi komissiolta lisätietoja siitä, miten se varmistaa, että Euroopan puolustusrahaston hanke-ehdotusten arviointiin osallistuvilla ulkopuolisilla asiantuntijoilla ei ole eturistiriitoja. Oikeusasiamies huomautti, että luettelo asiantuntijoista ei ole julkinen, minkä vuoksi on vieläkin tärkeämpää, että eettiset velvoitteet pannaan täytäntöön.

Oikeusasiamies suhtautui myönteisesti komission ehdotukseen varainhoitoasetuksen muuttamisesta siten, että siihen sisältyy mahdollisuus hylätä tarjousten tekijät, jos niillä on ammatillinen eturistiriita. Muutos oli vastaus oikeusasiamiehen havaintoihin komission päätöksestä tehdä BlackRock Investment Managementin kanssa tutkimussopimus alalla, jolla yrityksellä on sääntelyyn liittyviä ja taloudellisia etuja.

- **Pyöröovi-ilmiö:**

Oikeusasiamiehen toimisto jatkoi vuonna 2022 keskittymistä siihen, miten EU:n hallinto käsittelee pyöröovi-ilmiötä. Oikeusasiamies jatkoi vuonna 2022 helmikuussa 2021 aloitettua laajaa strategista tutkimusta siitä, miten komissio käsittelee tilanteita, joissa pyöröovi-ilmiötä ilmenee. Strategisessa tutkimuksessa, joka kattaa 100 tapausta, keskitytään siihen, miten komissio käsittelee henkilöstön siirtymistä yksityiselle sektorille. Komissiota pyydettiin julkistamaan työntekijöiden uusia työpaikkoja koskevat päätökset nopeammin, jotta julkinen tarkastelu olisi oikea-aikaista. Komissio vastasi, että tapauksissa, joissa komission maineeseen

liittyy riski, se pyytää entistä henkilöstöä ilmoittamaan, miten se noudattaa mahdollisia rajoituksia, esimerkiksi entisiin työtovereihin kohdistuvan lobbauksen osalta. Se ilmoitti myös julkaisevansa vuosikatsauksensa ylemmistä toimihenkilöistä, jotka pyytävät lupaa siirtyä uuteen työpaikkaan, sekä arvioivansa näitä pyyntöjä aiempaa nopeammin. Lisäksi palkattomalla vapaalla olevia työntekijöitä on nyt kielletty ottamasta vastaan työtä aloilla, joilla on riski eturistiriidasta.

Tehtyään oma-aloitteisen tutkimuksen Euroopan keskuspankin (EKP) tavasta hallinnoida pyöröovi-ilmiötä oikeusasiamies pyysi pankkia soveltamaan tiukempia sääntöjä henkilöstön siirtymisiin yksityiselle sektorille ja erityisesti rahoitusalalle. Oikeusasiamies pyysi, että suurempaan osaan työntekijöistä sovelletaan tiukempia karenssiaikaa koskevia vaatimuksia ja että kieltoa, jonka mukaan EKP:n entiset ylemmät toimihenkilöt eivät saa lobata entisiä työtovereita, pidennetään yhteen vuoteen. Oikeusasiamies teki Euroopan investointipankille (EIP) useita ehdotuksia vahvistaakseen EIP:n tapaa arvioida hallituksensa jäsenten siirtymistä yksityiselle sektorille. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun EIP oli päättänyt hyväksyä entisen varapääjohtajan siirtymisen yleishyödylliseen yritykseen, joka oli saanut lainaa investointipankilta.

- **Vastuuvelvollisuus päätöksenteossa**

EU:n kansalaisilla on oikeus tutustua EU:n toimielinten asiakirjoihin, ja oikeusasiamies toimii oikeussuojamekanismina niille, joilla on vaikeuksia saada pääsyä näihin asiakirjoihin.

Syyskuussa 2022 oikeusasiamies käynnisti julkisen kuulemisen, jossa arvioitiin, onko kansalaisilla mahdollisuus saada ajantasaista ympäristöön liittyvää tietoa. Kysymyksillä pyrittiin selvittämään, miten helppoa yleisön on saada tutustuttavakseen ympäristöön liittyviä asiakirjoja tai tietoja ja miten kansalaiset voisivat osallistua enemmän ympäristöä säästävien toimintalinjojen laatimiseen ja täytäntöönpanoon. Kuulemiseen saatiin 18 vastausta, ja oikeusasiamies ryhtyy jatkotoimiin vuonna 2023. Oikeusasiamiehen toimisto kääntyi Århusin yleissopimuksen valvontakomitean sihteeristön puoleen saadakseen lisätietoa sen roolista ympäristöasioita koskevien kantelujen käsittelyssä.

Kolme kansalaisjärjestöä kanteli siitä, että Euroopan investointipankki (EIP) julkaisee rahoittamistaan hankkeista liian vähän tietoja liian myöhään. Oikeusasiamies katsoi, että EIP:n seuranta oli riittämätöntä ja pyysi tehostamaan pankin toimien valvontaa.

Elpymis- ja palautumistukiväline on osa ennennäkemätöntä EU:n rahoittamaa elvytyspakettia, jolla autetaan jäsenvaltioiden talouksia elpymään covid-19-pandemiasta. Oikeusasiamies kysyi komissiolta, miten se varmistaisi vastuuvelvollisuuden varojen käyttämisessä ja miten yleisö voisi nähdä, mitä hankkeita rahoitetaan ja onko luvatut välitavoitteet saavutettu. Oikeusasiamies sai myös kanteluita, jotka koskivat tutustumisoikeuden epäämistä Saksan, Ranskan, Alankomaiden, Ruotsin ja Tanskan elvytyssuunnitelmiin liittyviin asiakirjoihin. Oikeusasiamies korosti tutkimuksissaan, että tiukat avoimuusvaatimukset ovat tärkeät elpymis- ja palautumistukivälineen hallinnoinnissa.

Kansalaisjärjestöjen ryhmä kääntyi oikeusasiamiehen puoleen sen jälkeen, kun komissio laski kestävää hallintotapaa koskevasta aloitteesta järjestettyyn julkiseen kuulemiseen annetut lähes 123 000 yksittäistä vastausta – jotka toimitettiin yhdessä asiakirjassa – yhdeksi vastaukseksi, johon osallistui useita allekirjoittajia. Komissio ei myöskään tehnyt ajoissa asianmukaista

yhteenvetoa kampanjan aikana esiin tulleista pääasiallisista huolenaiheista. Oikeusasiamies piti tätä lähestymistapaa valitettavana ja pyysi, että komissio antaisi jatkossa entistä parempaa tietoa kansalaisilta kampanja-alustojen kautta saaduista vastauksista.

Komissio selitti, miten se kerää tietoja EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen täytäntöönpanosta Irlannissa, sen jälkeen kun oli esitetty huolenaiheita siitä, ettei se ollut kerännyt riittävästi tietoa voidakseen arvioida, miten lakia sovelletaan. Oikeusasiamies piti selvityksiä tyydyttävinä, mutta kannusti komissiota olemaan normatiivisempi tietotarpeidensa suhteen, jotta se voi seurata tätä tärkeää alaa asianmukaisesti.

Oikeusasiamies kysyi neuvostolta, voisiko se julkaista ennakoivasti enemmän asiakirjoja, jotka liittyvät Venäjää vastaan suunnattujen pakotteiden hyväksymiseen. Neuvosto antoi yksityiskohtaisen ja vakuuttavan selityksen sille, tällä aihealalla on juuri nyt vaikeaa päästä edes hieman suurempaan avoimuuteen.

- **Oikeus tutustua asiakirjoihin**

Oikeusasiamies on uudistanut toimistoa sisäisesti, jotta se voisi työskennellä tehokkaammin kantelujen käsittelyssä ja EU:n hallinnon systeemisten ongelmien ratkaisemisessa. Tämä on lyhentänyt kantelujen käsittelyaikoja ja johtanut merkittäviin myönteisiin tuloksiin EU:n hallinnossa eri aloilla.

Oikeusasiamies jatkoi vuonna 2022 edelleen toimiston työn edistämistä oikeussuojamekanismina niille, jotka pyytävät oikeutta tutustua asiakirjoihin. Oikeusasiamies julkaisi toimiston tämän alan asiantuntemuksen perusteella yksityiskohtaisen oppaan yleisön oikeudesta tutustua EU:n asiakirjoihin. Tämä verkkotyökalu sisältää kysymyksiä ja vastauksia suurelle yleisölle sekä perusteellisen oppaan asiantuntijoille ja avoimuuden alalla toimiville aktivisteille. Oppaassa annetaan kattavasti tietoa asiakirjoihin tutustumista koskevan oikeuden käytännöllisistä ja oikeudellisista näkökohdista.

Euroopan meriturvallisuusvirasto (EMSA) suostui julkaisemaan verkkosivustollaan laajoja tietoja havainnoista, joita on tehty mahdollisista öljyvuodoista vuodesta 2015 eteenpäin. Oikeusasiamies kiitti EMSAn toimintaa, joka toteutettiin tutkivan journalistifoorumin tekemän kantelun seurauksena.

Neuvosto myönsi oikeusasiamiehen tutkimuksen seurauksena pääsyn jäsenvaltioiden alustaviin huomautuksiin ja kysymyksiin digimarkkinasäädösluonnoksesta, mutta vasta sen jälkeen, kun lainsäädäntöä koskevat keskustelut olivat päättyneet. Oikeusasiamies on pyytänyt neuvostoa antamaan lainsäädäntöasiakirjat nopeammin saataville, jotta yleisö voi osallistua tehokkaasti keskusteluihin EU:n lainsäädäntöehdotuksista.

Komissio myönsi lähes kaksi vuotta alkuperäisen pyynnön jälkeen oikeuden tutustua asiakirjoihin, jotka koskivat 1,5 miljoonan kirurgisen kasvomaskin hankintaa.

Oikeusasiamies käynnisti kaksi tutkintaa asiakirjapyyntöjen käsittelyn viivästymisestä: toinen niistä koskee aikaa, jonka komissio tarvitsee asiakirjapyyntöjen käsittelyyn; toinen liittyy siihen, miten Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) käsittelee tällaiset pyynnöt.

- **Perusoikeudet**

Oikeusasiamies pyysi vuonna 2022 strategisen tutkimuksen seurauksena Euroopan raja- ja rannikkovartiovirastoa (Frontex) parantamaan vastuuvelvollisuuttaan. Tutkimuksessa selvitettiin, miten Frontex noudattaa laajennettuun toimeksiantoonsa perustuvia perusoikeusvelvoitteitaan. Tutkimuksessa tarkasteltiin Frontexin kansallisten viranomaisten kanssa EU:n rajoilla toteuttamien yhteisten operaatioiden avoimuutta sekä sitä, miten Frontex havaitsee perusoikeuksiin liittyviä huolenaiheita ja miten se valvoo turvapaikanhakijoiden palauttamista. Oikeusasiamies määritti useita aloja, joilla Frontex voisi parantaa käytäntöjään, ja esitti suosituksia siitä, miten sen valitusmekanismista voitaisiin tehdä saavutettavampi niille ihmisille, jotka kokevat perusoikeuksiaan loukatun.

Toisessa perusoikeuksiin liittyvässä keskeisessä tutkimuksessa keskityttiin siihen, miten komissio varmistaa, että Kroatian viranomaiset kunnioittavat perusoikeuksia rajavalvontaoperaatioissa. Oikeusasiamies arvosteli komission viivytystä Kroatian viranomaisten rajavalvontaan käyttämän mekanismin perustamisessa ja pyysi komissiota ilmoittamaan alkuvuoteen 2023 mennessä toimista, joihin se on ryhtynyt vahvistaakseen perusoikeuksien noudattamista EU:n varoista tuettavissa Kroatian rajaturvallisuusoperaatioissa.

Oikeusasiamies pyysi komissiota selvittämään yksityiskohtaisesti, miten se varmistaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kansainvälisten EU:n allekirjoittamien kauppasopimusten yhteydessä, perustamaan uuden ja erillisen kanteluiden käsittelyportaalin väitettyjä ihmisoikeusloukkauksia varten ja tarkastelemaan, miten portaali voitaisiin asettaa EU:n kauppasopimusten piiriin kuuluvissa maissa toimivien kansalaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien käyttöön ihmisoikeuksiin liittyvien kantelujen tekemiseksi.

Oikeusasiamies julkaisi vuonna 2020 joukon käytännön suosituksia EU:n virallisten kielten käytöstä viestinnässä yleisön kanssa. Suositukset koskivat muun muassa virallisten kielten käyttöä koskevien selkeiden toimintalinjojen laatimista, julkaisemista ja niiden johdonmukaista soveltamista. EU:n virastojen verkosto ilmoitti syksyllä 2022, että se oli sopinut oikeusasiamiehen vuonna 2020 antamien suositusten perusteella ohjeista ja mallipohjasta monikielisille toimintalinjoille.

- **Oikeusasiamiehen muuttuva rooli**

Euroopan oikeusasiamies ja yliopistollisen Eurooppa-instituutin oikeustieteellinen tiedekunta ja ylikansallisen hallinnon laitos järjestivät 17.–18. marraskuuta Firenzessä Italiassa konferenssin, jossa tarkasteltiin, miten Euroopan oikeusasiamies on kehittynyt tehtävässään varmistaa riippumaton, avoin ja vastuullinen EU:n hallinto. Tapahtuma kokosi yhteen erilaisia näkökulmia yliopistoista, kansalaisyhteiskunnasta, EU:n hallinnosta ja Euroopan oikeusasiamiehen toimistosta. Eri paneeleissa keskusteltiin siitä, miten oikeusasiamiehen rooli on vuosien mittaan kehittynyt, miten oikeusasiamiehen ”pehmeä valta” voi kannustaa myönteiseen muutokseen ja mikä on avoimuuden rooli vastuuvelvollisuuden saavuttamisessa EU:n toimielimissä.

Vuotuisessa Euroopan oikeusasiamiesten verkoston (ENO) konferenssissa käsiteltiin joitakin suurimmista oikeusasiamiesten kohtaamista ongelmista, kuten Ukrainan sotaa pakenevien henkilöiden oikeuksien puolustamista, ja toivotettiin Ukrainan ja Moldovan oikeusasiamiesten toimistot tervetulleiksi verkostoon. Vuoden 2022 vuotuisessa ENO:n konferenssissa Strasbourgissa keskityttiin oikeusasiamiesten rooliin kriisiaikoina.

- **Suhteet Euroopan parlamenttiin**

Euroopan oikeusasiamies piti koko vuoden 2022 ajan yllä tiivistä yhteistyötä Euroopan parlamentin kanssa. Hän esitteli keskeisiä tutkimuksia valiokuntien kokouksissa sekä osallistui parlamentin kuulemisiin ja työpajoihin, joissa käsiteltiin EU:n hallintoon, perusoikeuksiin ja asiakirjojen saatavuuteen liittyviä aiheita. Oikeusasiamies osallistui vuoden 2022 aikana vetoomusvaliokunnan järjestämiin eri tapahtumiin ja kokouksiin, kuten työpajaan vammaisten oikeuksista. Hän tapasi myös vetoomusvaliokunnan puheenjohtajan Dolors Montserratin ja keskusteli tämän kanssa yhteistyöstä kansalaisten huolenaiheisiin puuttumiseksi. Lisäksi vetoomusvaliokunta osoitti tukensa oikeusasiamiehen työlle ja strategialle oikeusasiamiehen toimintaa koskevan vuotuisen keskustelun aikana.

- **YK:n vammaisyleissopimus**

Rakenteen jäsenenä oikeusasiamies seuraa tiiviisti YK:n vammaisyleissopimusta koskevan EU:n rakenteen täytäntöönpanoa EU:n hallinnossa. Lisäksi oikeusasiamies teki vuonna 2022 tärkeitä vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyviä tutkimuksia. Huhtikuussa hän päätti oma-aloitteisen tutkimuksen siitä, miten Euroopan komissio valvoo Euroopan rakenne- ja investointirahastoista osoitettujen varojen käyttöä varmistaakseen, että niillä edistetään vammaisten henkilöiden oikeutta itsenäiseen elämään ja osallisuutta yhteisössä. Lokakuussa 2022 oikeusasiamies isännöi myös Euroopan oikeusasiamiesten verkoston jäsenille tarkoitettua hybridiseminaaria, jossa vaihdettiin tietoja ja kokemuksia EU:n verkkopalvelujen saavutettavuusdirektiivin standardeista ja sen täytäntöönpanosta.